

Ireneusz Woźniak

Krajowe standardy kwalifikacji zawodowych jako odpowiedź na potrzeby rynku pracy i edukacji

Problemy Profesjologii nr 2, 149-155

2006

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

KRAJOWE STANDARDY KWALIFIKACJI ZAWODOWYCH JAKO ODPOWIEDŹ NA POTRZEBY RYNKU PRACY I EDUKACJI

Streszczenie

Artykuł przedstawia możliwości stosowania standardów kwalifikacji zawodowych w obszarze zatrudnienia i edukacji zawodowej. Standard kwalifikacji, czyli norma wymagań kwalifikacyjnych dla pracownika w zawodzie, służy przede wszystkim celom zarządzania zasobami ludzkimi, przez powiązanie wymagań stanowisk pracy z procesem kształcenia zawodowego, prowadzonego w systemie szkolnym i pozaszkolnym. Dużo nadzieje pokłada się w zastosowaniu standardów kwalifikacji zawodowych do zapewniania jakości kształcenia zawodowego oraz uznawania umiejętności zawodowych nabywanych na drodze kształcenia nieformalnego i incydentalnego.

NATIONAL VOCATIONAL QUALIFICATION STANDARDS AS THE RESPONSE ON LABOUR MARKET AND EDUCATIONAL NEEDS

Summary

The article presents possibilities of applying vocational qualification standards in the employment and vocational education areas. The qualification standard including the norms of qualification requirements for employee in the profession aims to manage of human resources by linking work stations with vocational education process in school and non-school systems. Vocational qualification standards seem to be a good idea to assure vocational education quality and to recognise vocational competencies acquired through non-formal and informal learning.

Wstęp

Gospodarka oparta na wiedzy i współczesny rynek pracy potrzebują instrumentów wspierających rozwój zasobów ludzkich. W związku z tym duże nadzieje wiąże się z ustanowieniem norm kwalifikacyjnych, które pozwoliłyby z jednej strony zwiększyć przejrzystość kwalifikacji zawodowych potrzebnych gospodarce, a z drugiej strony mogłyby być wykorzystywane w zapewnianiu jakości kształcenia i doskonalenia zawodowego, w systemie szkolnym i pozaszkolnym.

Poszukuje się także możliwości usankcjonowania procesu uczenia się i nabywania nieformalnych umiejętności zawodowych. Proces ten zachodzi podczas pracy, gdy zdobywane jest doświadczenie zawodowe, a także w różnych sytuacjach życiowych, na ogół

poza zorganizowanymi formami kształcenia i doskonalenia zawodowego. Niektóre kraje podjęły udane próby uznawania prawnego kwalifikacji nabywanych na drodze nieformalnej, w oparciu o standardy kwalifikacji zawodowych.

Standardy kwalifikacji zawodowych w Unii Europejskiej

W krajach Unii Europejskiej standaryzacja zawodów i edukacji zawodowej przybiera różnorodne formy¹:

- Austria: ściśle uregulowany system kwalifikacji narodowych dostarcza dla systemu edukacji formalnej szkolnej i pozaszkolnej standardów zwanych „profilami”.
- Belgia: standardy istnieją, lecz różnią się w zależności od systemu edukacji i szkolenia. Obecnie trwają debaty nad ustanowieniem „wspólnych odniesień”, które będą miały charakter standardów. W sektorach i przedsiębiorstwach do potwierdzenia kompetencji personelu stosuje się normę międzynarodową ISO/IEC 17024 (dawniej: EN 45013). Na poziomie federalnym „wspólne odniesienia” zostały opracowane w branży telekomunikacyjnej.
- Dania: cała publiczna edukacja i szkolenia (młodzieży i dorosłych) podlegają kompetencji Ministerstwa Edukacji i Ministerstwa Pracy, które we współpracy z partnerami społecznymi przygotowują standardy edukacyjne i zawodowe.
- Finlandia: standardy istnieją jako różnego typu kwalifikacje/kompetencje podstawowe (bazowe). Przygotowywane są one lokalnie przez szkoły i partnerów społecznych, a następnie recenzowane i akceptowane przez Ministerstwo Edukacji Narodowej.
- Francja: standardy są przygotowywane pod kontrolą odpowiedzialnych ministerstw (ministerstwa ds. edukacji, ministerstwa ds. zatrudnienia, ministerstwa ds. rolnictwa itd.) wspólnie z partnerami społecznymi. Tak opracowane standardy służą dla celów edukacji i szkoleń. Istnieje także ROME, czyli Operacyjny Wykaz Zawodów i Stanowisk (*Répertoire Opérationnel des Métiers et des Emplois*), który dostarcza innego rodzaju standardów, używanych dla celów poradnictwa zawodowego i oceny kwalifikacji przez agencje zatrudnienia oraz ministerstwo ds. zatrudnienia.
- Niemcy: istnieją standardy krajowe nazywane „profilami”. W ich tworzenie zaangażowane są władze państwowe (na poziomie federalnym i poszczególnych landów) i partnerzy społeczni.
- Irlandia: krajowe standardy są kluczowym elementem Krajowych Ram Kwalifikacji (*National Qualification Framework*) rozwijanych na podstawie ustawy z 1999 r., a

¹ D. Colardyn, J. Bjornavold: „Validation of formal, non-formal and informal learning: policy and practices in EU member states”. *European Journal of Education*, Vol. 39, No. 1, 2004.

wprowadzonych w życie w 2003 r. Uczenie się w różnych układach jest oceniane w różny sposób, jednak pod ścisłą kontrolą krajowych standardów projektowanych i/lub zatwierdzanych przez Radę Przyznającą ds. Edukacji Dalszej i Szkoleń (*Further Education and Training Awards Council – FETAC*) oraz Radę Przyznającą ds. Edukacji Wyższej i Szkoleń (*Higher Education and Training Awards Council – HETAC*).

- Włochy: Dekret Ministra Pracy z 2001 r. wprowadził wymaganie, że potwierdzanie kwalifikacji w systemie kształcenia zawodowego wymaga wprowadzenia krajowych standardów kwalifikacji zawodowych.
- Holandia: krajowe standardy są ustanawiane przez COLO (*Centraal organ van de Landelijke Opleidingsorganen van het Bedrijfsleven*), w którym są reprezentowane niezależne ciała ustanawiające standardy powoływane przez wszystkie zainteresowane strony.
- Norwegia: dotychczas przy potwierdzaniu nauki formalnej, nieformalnej i incydentalnej wykorzystywane były krajowe standardy w postaci szkolnych programów nauczania. Kwestia „standardów pozaedukacyjnych” (innych niż szkolne programy nauczania) wyłoniła się w związku z kwestią przyznawania kredytów transferowych w zakresie odbywania praktyki zawodowej.
- Portugalia: głównym celem polityki państwa jest zmniejszenie „luki kwalifikacyjnej” w społeczeństwie. Każdy rodzaj uczenia się jest uznawany, pod warunkiem że jest skorelowany z programem szkolnym, równoznacznym z krajowymi standardami edukacyjnymi i szkoleniowymi.
- Szwecja: różne eksperymenty związane z potwierdzaniem edukacji nieformalnej i incydentalnej w dużym stopniu opierają się na programach kształcenia szkół ponadgimnazjalnych (*upper secondary – Gymnasieskolan*) uznawanych za standardy w tym zakresie.
- Zjednoczone Królestwo (UK) Krajowe Standardy Zawodowe (*National Occupational Standards – NOS*) są podstawą do projektowania Krajowych Kwalifikacji Zawodowych (*National Vocational Qualifications – NVQs*) i Ogólnych Krajowych Kwalifikacji Zawodowych (*General National Vocational Qualifications – GNVQs*).

W powyższych przykładach można dostrzec dominujące zasady standaryzacji kwalifikacji zawodowych i edukacji zawodowej:

- standardy kwalifikacji zawodowych mają rangę krajową;
- odpowiedzialność za tworzenie i uznawanie standardów kwalifikacji zawodowych spoczywa na organach państwa (na ogół są to resorty edukacji i pracy);
- organa państwowe są wspierane przez partnerów społecznych, których skład wykracza poza tradycyjny trójstronny układ: przedstawiciele rządu, organizacji pracodawców i pracobiorców;

- uznawanie wyników uczenia się w ramach edukacji nieformalnej i incydentalnej wymaga istnienia krajowych standardów kwalifikacji zawodowych oraz wspólnych „ram odniesienia”, potrzebnych do porównania wyników kształcenia zawodowego odbywającego się na różnorodnych drogach i w odmiennych formach nabywania umiejętności, kompetencji i kwalifikacji zawodowych;
- podstawą działań związanych z potwierdzaniem wyników edukacji nieformalnej i incydentalnej jest zgoda partnerów społecznych i innych „interesariuszy” (*stakeholders*) na rozwiązania prawne, proceduralne i treść standardów kwalifikacji zawodowych².

Standardy kwalifikacji zawodowych w Polsce

W Polsce pierwsze seminarium poświęcone standardom kwalifikacji zawodowych odbyło się w Miedzeszynie w 1993 r. Jednak pierwszych osiem standardów powstało dopiero w latach 1998-2000, w ramach projektu PHARE'98 „Analiza potrzeb szkoleniowych”, z inicjatywy Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej, Ministerstwa Edukacji Narodowej oraz ze wsparciem Europejskiej Fundacji Kształcenia Zawodowego w Turynie (*European Training Foundation – ETF*).

Dalsze prace miały miejsce w latach 2002–2004 w projekcie PHARE 2000 „Krajowy system szkolenia zawodowego” nadzorowanym przez Ministerstwo Gospodarki i Pracy – zakończyły się opracowaniem 40 standardów kwalifikacji zawodowych.

W ramach kolejnego projektu powadzonego przez Ministerstwo Gospodarki i Pracy PHARE 2002 „Doskonalenie umiejętności Publicznych Służb Zatrudnienia w dziedzinie wprowadzenia w życie Europejskiej Strategii Zatrudnienia i uczestnictwa w systemie EURES” opracowano 7 standardów dla zawodów i zakresów pracy występujących w urzędach pracy.

Aktualnie, w latach 2006-2007, trwa realizacja projektu Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej pn. „Opracowanie i upowszechnienie krajowych standardów kwalifikacji zawodowych”, który współfinansuje Europejski Fundusz Społeczny, Sektorowy Program Operacyjny Rozwój Zasobów Ludzkich, w ramach Działania 1.1 „Rozwój i modernizacja instrumentów i instytucji rynku pracy”, Schemat a) „Wzmocnienie potencjału publicznych służb zatrudnienia”, projekt nr BDG-V-281-10-MK/05. Opracowywanych zostanie kolejnych 200 krajowych standardów kwalifikacji zawodowych.

² S.M. Kwiatkowski, I. Woźniak *Krajowe standardy kwalifikacji zawodowych – nowy wymiar przygotowania pracowników dla nowoczesnej gospodarki*. [w:] „Edukacja Ustawiczna Dorosłych – Polish Journal of Continuing Education”, nr 3/2005.

Zbiór krajowych standardów kwalifikacji zawodowych jest udostępniany sukcesywnie w internetowej bazie danych, założonej na serwerze Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej³.

Zastosowania standardów

Bogate doświadczenie w stosowaniu standardów kwalifikacji zawodowych posiada Wielka Brytania. Opracowywanie Krajowych Kwalifikacji Zawodowych (*National Occupational Standards*) zapoczątkowano tam w roku 1986. W tym celu utworzono centralną instytucję pod nazwą: Krajowa Rada ds. Kwalifikacji Zawodowych oraz rozpoczęto Program Krajowych Standardów prowadzony przez Ministerstwo Pracy, które zmobilizowało pracodawców do tworzenia „komisji zarządzających” standardami.

Rząd brytyjski zainwestował w rozwój krajowych standardów kwalifikacji zawodowych we wszystkich sektorach rynku pracy i na wszystkich poziomach hierarchii zawodowej, wychodząc z założenia, że staną się one podstawą wypracowania nowych, państwowych uprawnień zawodowych, bazujących na efektywności pracy. Standardy kwalifikacji są wykorzystywane nie tylko w systemie przyznawania uprawnień zawodowych. Mają one wiele innych istotnych zastosowań, na przykład⁴:

- utworzenie systemu zarządzania kwalifikacjami, odpowiadającego wymogom danej organizacji i kształcenia jej pracowników, wspomagającego ukierunkowanie rozwoju pracowniczego i kompetencji opartych o normy zawodowe;
- stworzenie zakresu obowiązków, stanowiącego obiektywną podstawę oceniania pracowników, określania potrzeb szkoleniowych i samooceny, a także tworzenia i restrukturyzacji stanowisk oraz określania umiejętności dających się transferować między stanowiskami pracy;
- opracowanie systemu oceny pracy, umożliwiającego oszacowanie jakości pracy za pomocą obiektywnych kryteriów, stanowiących podstawę sprawdzania kwalifikacji, weryfikowania osiągnięć, określania potencjału, wyznaczania celów, sondowania opinii i motywowania pracowników;
- umożliwienie wyłonienia priorytetów szkolenia i rozwoju zawodowego, a także zagwarantowanie, że inwestycje danej organizacji w zasoby ludzkie nastawione są na podnoszenie jakości pracy;

³ Adres internetowy bazy danych zawierającej krajowe standardy kwalifikacji zawodowych: <http://www.standardyiskolnienia.praca.gov.pl>

⁴ S.M. Kwiatkowski, I. Woźniak (red.): *Standardy kwalifikacji zawodowych i standardy edukacyjne. Relacje – Modele – Aplikacje*, Program COST A11, Instytut Badań Edukacyjnych, Warszawa 2002.

- stworzenie systemu wewnętrznego oceniania pracowników, dbając o to, by ocena odbywała się w oparciu o wysokie standardy jakości i kładąc nacisk na kompetencje osób odpowiedzialnych za dokonywanie takiej oceny;
- stwarzanie poszczególnym osobom możliwości udowodnienia ich umiejętności poprzez kompletowanie dokumentów potwierdzających ich osiągnięcia i odpowiadających wymogom standardów kwalifikacji, a także wspieranie stałego profesjonalnego rozwoju pracowników i poprawy ich szans w sytuacjach awansu bądź zmiany pracy;
- pomaganie poszczególnym osobom w systematycznym doskonaleniu zawodowym, przy jednoczesnym zaspokajaniu ich aspiracji osobistych i realizacji priorytetów zakładu pracy w rozwoju zasobów ludzkich;
- wspomaganie samooceny poprzez umożliwienie poszczególnym osobom obiektywnego spojrzenia na własne umiejętności, doświadczenie, motywację i zdolność uczenia się;
- ułatwienie pracownikom uzyskania poprawy wydajności pracy i zwiększenie korzyści wypływających z możliwości pracy i nauki.

W Polsce standardy kwalifikacji zawodowych mogą być przydatne w obszarach:

- **POLITYKA ZATRUDNIENIA**
 - pośrednictwo pracy, doradztwo zawodowe, doradztwo personalne, programy aktywizacji zawodowej, mobilność zawodowa, klasyfikacja zawodów i specjalności dla rynku pracy, zawody regulowane, zawody rzemieślnicze.
- **EDUKACJA ZAWODOWA**
 - krajowe ramy kwalifikacji, standardy egzaminacyjne, programy nauczania, standardy edukacyjne i jakość kształcenia zawodowego, porównywalność i uznawalność kwalifikacji, mobilność edukacyjna, klasyfikacja zawodów szkolnictwa zawodowego.
- **POLITYKA KADROWA PRZEDSIĘBIORSTW**
 - opisy stanowisk i profile kompetencyjne, selekcja, rekrutacja i ocena pracowników, rozwój zawodowy pracowników, wartościowanie pracy i system wynagrodzeń, ochrona pracy.
- **UBEZPIECZENIA SPOŁECZNE**
 - ocena ryzyka zawodowego, praca niepełnosprawnych, orzecznictwo.

Zakończenie

W nowoczesnym podejściu do kształcenia zawodowego nie jest istotne, w jakim systemie zostały nabyte kwalifikacje do wykonywania określonego zawodu – istotne staje się znalezienie procedury potwierdzania nabytych umiejętności. Musi zatem

istnieć wzorzec/norma określająca rodzaj i poziom umiejętności zawodowych. Taką normą jest standard kwalifikacji zawodowych. Docelowo standard kwalifikacji zawodowych będzie dokumentem o podstawowym znaczeniu dla zapewniania jakości kształcenia zawodowego i ustawicznego, dla rozwoju zasobów ludzkich i potwierdzania kwalifikacji personelu, dla systemu porównywalności i uznawalności świadectw i dyplomów, a także dla systemu akredytacji jednostek szkoleniowych.

Rozwiązania w zakresie organizacyjnym i prawnym funkcjonowania standardów kwalifikacji zawodowych powinny umożliwiać identyfikację umiejętności zdobytych na określonym poziomie kształcenia, co będzie miało kluczowe znaczenie w przypadku podejmowania pracy i nauki w innym kraju. Standardy kwalifikacji zawodowych mogą stać się dobrą podbudową systemu międzynarodowych punktów zaliczeniowych w dziedzinie edukacji zawodowej, która to technika zwiększania mobilności edukacyjnej staje się powszechną w Europie, chociaż na razie na poziomie studiów wyższych, umożliwiając studiowanie i uczenie się bez względu na granice państw i systemy edukacyjne. Dużą nadzieję pokłada się także w wykorzystaniu standardów kwalifikacji zawodowych do potwierdzania kwalifikacji uzyskiwanych na drodze doświadczenia zawodowego, kształcenia nieformalnego i incydentalnego.

Bibliografia

- Bednarczyk H., Woźniak I.: *Krajowe standardy kwalifikacji zawodowych – droga do budowy krajowych ram kwalifikacji*. Projekt EFS SPO–RZL nr BDG–V–281–10–MK/05, Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej, Warszawa 2006.
- Kwiatkowski S.M., Symela K. (red.): *Standardy kwalifikacji zawodowych. Teoria. Metodologia. Projekty*. Instytut Badań Edukacyjnych, Warszawa 2001.
- Kwiatkowski S.M., Woźniak I. (red.): *Standardy kwalifikacji zawodowych i standardy edukacyjne. Rclacje-Modele-Aplikacje*. Instytut Badań Edukacyjnych, Warszawa 2002.
- Kwiatkowski S.M., Woźniak I. (red.): *Krajowe standardy kwalifikacji zawodowych. Projektowanie i stosowanie*. Projekt PHARE 2000 Cz. II – Krajowy System Szkolenia Zawodowego. Ministerstwo Gospodarki, Pracy i Polityki Społecznej, Warszawa 2003.
- Kwiatkowski S.M., Woźniak I. (red.): *Krajowe standardy kwalifikacji zawodowych. Kontekst europejski*. Projekt PHARE 2000 Cz. II – Krajowy System Szkolenia Zawodowego. Ministerstwo Gospodarki i Pracy, Warszawa 2004.

Rec. E. Baron-Polańczyk